

Дубравська Н.М.,
к.психол.н., доцент кафедри загальної, вікової та педагогічної психології
Житомирського державного університету імені Івана Франка,
Малиш С., студент 2 курсу ННІ педагогіки

Ігрова діяльність у навчально-виховному процесі початкової школи

Демократичні тенденції соціального розвитку України зумовили зміни цілей і цінностей розвитку освіти. Гуманістичне оновлення школи неможливе без актуалізації внутрішнього потенціалу учнів у процесі тих діяльностей, які природно забезпечують саморозвиток дитячої особистості. До школи дитина набуває унікального досвіду ігрової діяльності, яка є своєрідним і незамінним засобом її самовиховання, самонавчання, самопізнання, самореалізації. Зорієнтована на дитину чотирирічна початкова освіта прагне цілеспрямовано використовувати гру у навчально-виховному процесі, оскільки вона має великий педагогічний потенціал і найбільшою мірою створює для учнів атмосферу психологічного комфорту .

У суспільстві склалися два підходи до керівництва дитячими іграми: стихійний і педагогічно упорядкований. Тривалий час соціокультурна регуляція ігрової діяльності здійснювалась інтуїтивно і безсистемно. На певному історичному етапі ігрова діяльність стає об'єктом розгляду філософів, психологів, культурологів та вчених інших галузей наукового знання. Керівництво ігровою діяльністю дітей молодшого шкільного віку опосередковано знайшло відображення в багатьох педагогічних дослідженнях, проте як правило воно не виділялось як окрема наукова проблема.

Наукове осмислення сутності гри та її значення для розвитку дітей започатковано в лоні психології. Першооснови педагогічної теорії ігрової діяльності закладені зарубіжними теоріями і системами дошкільного

виховання в той період, коли виникли ідеї про доцільність забезпечення дітей ігровим матеріалом, використовуючи який вони самоініціативним шляхом могли навчатися і розвиватися (Ф. Фребель і М. Монтесорі). Освітнянською практикою система ігор Ф. Фребеля у першій половині ХХ століття була поширена на молодший шкільний вік.

На сучасному етапі розвитку психологічної і педагогічної наук визнаним є розуміння ігрової діяльності, яке започатковане у працях відомих психологів ХХ століття – Л.С. Виготського, О.М. Леонтьєва, С.Л.аРубінштейна, Д.Б. Ельконіна, В.В. Зіньківського, О.В. Запорожця, та ін. Ці вчені розробили теоретичні засади історичного походження гри, її соціальної сутності та психологічного механізму. Л.С.Виготський, підкреслюючи культурно-історичний характер розвитку людської особистості, зазначав, що розвиток дитини в кожний віковий період життя тісно пов'язаний з її власною діяльністю. За концепцією цього вченого, ігрова діяльність є засобом активного засвоєння дитиною людської культури. Вирішальна роль у цьому належить спілкуванню дитини з дорослими та іншими дітьми, в процесі якого вона оволодіває “системою соціально вироблених знаків“. Визначальною серед них є мова, під впливом якої біологічна істота “олюднюється”, “вростає” у людську культуру.

Значний внесок у розвиток теорії ігрової діяльності зробив вітчизняний психолог і педагог В.В. Зіньківський. Психолого-педагогічну роль ігрової діяльності вчений вбачає в тому, що вона забезпечує емоційно-психологічне “вростання” дитини в соціальний світ, накопичення соціальних почуттів. Гру В.В. Зіньківський також пов'язував з формуванням у дітей соціального досвіду, моральних ставлень, з генезою моральної свідомості. Через гру дитина переймається ідеями, якими живе суспільство, навчається їх розуміти, вона, практично розрізняючи можливе і бажане, розвивається етично.

Плідні думки про гру як метод навчання і виховання учнів різних вікових категорій знаходимо у науковій спадщині видатних педагогів, які працювали в історично та соціально різних умовах – К.Д. Ушинського,

П.Ф.аКаптерева, П.П. Блонського, В.К. Сороки-Росинського, М.І.Демкова, А.С. Макаренка, В.О. Сухомлинського та ін. Вони дійшли висновку про виняткову її цінність для дитини і необхідність цілоспрямованого використання в школі.

Грунтовніше проблема педагогічного керівництва грою досліджувалась на матеріалі дошкільного дитинства, оскільки гра для цього періоду онтогенетичного розвитку особистості є провідною діяльністю. Наукові пошуки дошкільної педагогіки (Л.В. Артемова, А.М. Богуш, Р.Й.аЖуковська, Н.Я. Михайленко та ін.) і психології (О.В. Запорожець, Н.І. Непомняща, О.В. Проскура, Ю.О. Приходько та ін.) є вагомим підґрунтям розробки проблеми педагогічного керівництва ігровою діяльністю дітей молодшого шкільного віку.

Особливо вагомий внесок у педагогічну теорію гри становить наукова спадщина О.В. Запорожця. У його працях підкреслено, що гра як практична діяльність сприяє вдосконаленню психічних процесів, оволодінню новими способами і формами її здійснення, формуванню інтелектуальної і мотиваційної сфер, забезпеченню емоційного спілкування і формуванню благополучних взаємин з однолітками. З накопиченням у процесі гри та інших видів практичної діяльності знань і умінь, досвіду спілкування з людьми, дитині стають доступними нові види діяльності і нові, більш складні форми стосунків з оточуючими. У процесі гри вона пізнає в дійовій формі оточуючий світ, соціальну дійсність, а це зумовлює перехід до якісно нових стадій її інтелектуального і соціального розвитку.

Педагогіку гри на сучасному етапі розвитку психологічної науки значно збагатила теорія особистісно зорієнтованого виховання дітей (І.Д. Бех, О.Л. Кононко).

У творчому доробку вчених, які досліджують педагогічні проблеми змісту і методів початкового навчання, знаходимо методичні прийоми ефективного застосування гри як засобу навчання, забезпечення мотивації навчальної діяльності (О.Я. Савченко, В.І. Бондар, М.С. Вашуленко,

Т.М.Байбара, І.П. Гудзик, О.Н. Хорошковська та ін.). У працях Н.М. Бібік гра трактується як засіб розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів, естетико-екологічного виховання – у наукових розвідках Г.С.аТарасенко. Гру як один з цікавих і продуктивних видів організації позаурочної і позашкільної навчально-виховної роботи розглядають В.Г.аКузь, С.Г. Мельничук, Г.І. Сущенко та ін. вчені.

Об'єктивні передумови для широкого і різнопланового використання ігрової діяльності містить позаурочний навчально-виховний процес. Це відзначається у роботах Н.П. Анікєєвої, О.С. Газмана, Ж. Гот-даєва, В.П. Косорукової, О.В. Матвієнко, А.В. Фок, М.Г. Яновської та ін., які досліджували проблеми виховання грою, організації позаурочного часу молодших школярів у групах подовженого дня і канікулярного дозвілля, формування дружніх стосунків дітей, морального виховання у позашкільній діяльності, використання окремих видів ігор для розв'язання конкретних педагогічних завдань тощо. Незважаючи на це, теоретичні засади ігрової діяльності у педагогічній науці визначені ще недостатньо. Ця проблема у всій своїй багатогранності спеціально не вивчалася. На необхідності її розробки стосовно організації навчання шестирічних першокласників наголошується у багатьох працях педагогів і психологів (О.Я. Савченко, Н.Ф. Скрипченко, Н.М. Бібік, О.В. Проскура, Я.Л. Коломінський, В.С. Мухіна та ін.).

Вивчення стану організації позаурочного навчально-виховного процесу початкової школи, аналіз педагогічного досвіду інноваційних загальноосвітніх навчально-виховних закладів показує, що ігрова діяльність є одним з найбільш значущих чинників, необхідних для комфортного існування дитячої особистості в шкільному світі. Психологічний комфорт сприяє переживанню радості, задоволення, які відчуває учень в освітньому середовищі. Комфортний психо-фізіологічний стан створює умови для успішної адаптації дитини до нових вимог життя, сприяє зниженню стомлюваності, збереженню здоров'я, підтримує позитивне емоційне тло навчальної діяльності.

Водночас масова шкільна практика свідчить, що керівництво ігровою діяльністю у позаурочному навчально-виховному процесі педагоги здійснюють інтуїтивно, оскільки науково обґрунтованого методичного забезпечення ще не створено. На тлі гуманістичного спрямування сучасної початкової освіти спостерігається невідповідність між надмірним домінуванням учителя у позаурочній роботі та необхідністю забезпечення умов для дитячої активності, творчості, самостійності; між високим педагогічним потенціалом ігрової діяльності та його звуженим використанням; між потребою школи в цілісному осмисленні гри як методу навчання, виховання і розвитку дітей та стихійним здійсненням керівництва нею на практиці.

Отже, аналіз теоретичних напрацювань і стан педагогічної практики засвідчують актуальність спеціальної наукової розробки проблеми педагогічного керівництва ігровою діяльністю учнів молодшого шкільного віку, а тому потребує подальшого вивчення.

Список використаної літератури

1. Грошенко І. А. Изобразительная деятельность в специальной (коррекционной) школе: Учеб. пособие. – М.: Изд. центр «Академия», 2002. – С. 73-85.
2. Кудикіна Н.В. Ігрова діяльність учнів у позаурочний час // Навчання і виховання учнів 2 класу: Методичний посібник для вчителя. – К.: Початкова школа. – 2003. – С. 33-54.
3. Кудикіна Н.В. Дослідження ігрової діяльності учнів як засобу мовної комунікації // Проблеми сучасного підручника. – К.: Педагогічна думка. – 2003. – С. 300-303.
4. Лусс Т.В. Формирование навыков конструктивно-игровой деятельности у детей с помощью ЛЕГО: Пособие для педагогов-дефектологов. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2003. – 104 с.